

rózsakeresztes, akinek egész vagyona aranycsináló kísérletekre ment el. Egy aforizmaválogatás is színesíti a kötetet, *Nagy írók kis mondatokban* címmel, ismert és kevésbé ismert szerzők tollából. A könyvet a *Nyilatkozatok, interjúk* alfejezet zárja, melyben az egyik szöveg *kvantitatíve* és *kvalitatíve* vizsgálja *Milyenek ne legyenek a nők*. A szerkesztéssel kapcsolatos egyetlen kritikai megjegyzésemet e miatt a szöveg miatt teszem. Nem a szöveg cinizmusa zavar, hiszen az sokkal inkább szól a Pester Lloyd felkérésének, mint a nőknek, hanem annak, hogy ez a nyilvánvalóan szépirodalmi publicisztikai írás besorolódott ebbe az alfejezetbe, a *Ki oldja meg a magyar-román kérdést?* és a *Nyilatkozat A királyné nyaklánc megjelenése alkalmából* és több egészen más intenciójú írás közé.

Szerb Antal írásaiban él az irodalom, él a nyelv, sorai felkeltik és fenn tartják a vágyat, hogy az olvasóból olvasóbb legyen, hogy végigolvassa egy nagyobb könyvtár mindegyik kötetét, hogy az irodalom legyen az élete.

PÉCZELY DÓRA

(*Magvető Kiadó, Budapest, 2002, I. kötet 652 oldal, 2990 Ft, II. kötet 764 oldal, 2990 Ft, III. kötet 398 oldal, 1990 Ft*)

AMBRUS LAJOS:

Lugas

A lexikon veretes szómagyarázata szerint a lugas boltosan összehajtott faágakból vagy szőlővesszőkből alakított ernyős hely. Ami a Czuczor–Fogarasi-féle ismerettárban nincs, nem lehet benne, a fogalomhoz társuló számos képzet és lírai allúzió lódítja meg s viszi túl a szó alapjelentésén Ambrus Lajos fantáziáját a *Lugas* bevezetőjében. A speciális tudnivalók és az önfeltárás közös hangján beszélő *Lugas – Hattyúkép, poézis, stilizáció* az eredeti tárgy személyes értelmezése mellett egymást (igaz, csupán címszavakban) az esszéíró *ars poeticájáról* is elárul. Mert elég magától értetődő, hogy a lugasról írva a maga sajátos esszéképéről is vallomást tesz Ambrus, amikor így fogalmaz: „innét minden közelebb van; Ég is, Föld is, a fent és a lent is; mintha hegytetőn ülnénk, és könnyed mozdulattal begyűjtenénk [...] a horizontokat”. A folytatásban pedig: a lugas, vagyis az esszé „köldöknézésem és önelemzésem; metafizika: gondolatok, képek és álmok hűvös paradicsoma. De a sajtó kíváncsiság is.”

Ambrus tehát úgy véli, az esszéíró az, aki körültekint, aki a dolgokat a hozzájuk illő nézőpontból szemléli; ez a helyretevés nála a tapasztalattól való távolodás és visszatérés játéka, amely például a *Hetyei anziksz* cí-

mű írásban a kerek-perec kijelentett (de talán nem annyira komolyan vett) szándék – „mindössze némely személyes megfigyelésről beszélnek, és saját kamerámmal pásztáznék körbe” – ellenére is megvalósul. A szerző történetesen itt a népi-kisnemesi építészeti hagyományán töprengve jut el a felismerésig, hogy „nem a külső történet az érdekes, sokkal inkább a fények és az árnyak aritmiai, a játék, a lélek belső élete”. A kívüli milió, a lelki délibábok és rejtett melankóliák hullámzanak a nemesberzsenyi Berzsenyi Lénárd emlékezetét fényesítő dolgozatban is; az olműtzi kazamatában raboskodott Berzsenyi Lénárd (a magasabb katonai rangtól való óvakodása menti meg attól, hogy a tizennegyedik vértanú legyen Aradon) művészi program nélkül készült börtönképeiről elgondolkodtató figurák bukkannak elő: „ha képes vagyok – írja Ambrus – egy darab papír mögé valóságos, zajló életet képzelni – kész a mű”. A tényeken, a tapasztalati valóságon átvillantott lelki tartalom emeli az egyszerű érdekesség fölé a szenvedelmes gyümölcsész Jókai vagy az érzéki gazdagság, az anekdota irodalmi bajnokaként ismert Eötvös Károly (a „Vajda”) portréját. A külső-belső tájakról sokat tudó, nagy formátumú író társ radikális igazmondását és tárgyilagosságát emeli ki két tételben a gyorskép Mézszöly Miklósról. A kötet elementáris hatású, fájdalmasan szép esszé-novel-

lája, a *Vadaskertben* a műfaj klasszikus darabjait gyarapítja eggyel; a megvesszőzött, meggyalázott aszszony történetében az önkény venne erőt az igazon, a tisztán: a hamis esküvést elutasító M. K.-né azonban a legszörnyűbb fizikai fájdalom közepette is arra gondol „egyszerűen és világosan, a magasból, hogy a földön moralitás nélkül nincs boldogság”.

Ennek a tán sokak szemében divatjamúlt moralitásnak a javíthatatlanja Ambrus Lajos. Azt, ami szép vagy rút vagy átmenet a kettő közt, könnyebb kipengetni a lanton, megfesteni a vásznon, kifaragni a kőből, ha a művész erkölcs nélkül, pusztán az instrumentumaival dolgozik. Nem véletlen, hogy Ambrus azokat az alkotókat veszi észre – Berzsenyi Dánieltől, Bolyai Farkastól Bartek Péterig és Somogyi Győzőig –, akiknél egy tő: erkölcs és esztétikum. Az embernek és faművesnek egyaránt nagyszerű Babó Andrásra emlékező sorok is e két törzsfogalom fényében tárgítják a helyi értéket egyetemessé: „ahogy felidézem barátom ködalakját, aki a becsület és a hűség megtestesülése volt, s akitől elfogadtam az állításokat: [...] nyíltszívűség, barátság, férfiasság, egyebek, akkor azt is gondoltam, néha vihetjük a reményt is – hogy érdemes élni”.

KELEMEN LAJOS

(*Kortárs Kiadó, Budapest, 2002, 278 oldal, 1950 Ft*)